

KISBACON FALU TÁRSADALMA A HATÁRŐRSÉG KORÁBAN

CSEREY ZOLTÁN

A falu nagy fia – Benedek Elek – meleghangú, szép költői képben írja le Kisbacon földrajzi beilleszkedését az erdővidéki tájba: „Az én falum szinte félve húzódik meg a Barót-patak jobb és balpartján, igen szűk völgyecskében. Észak, Kelet s Dél felől szelíden, csendesen emelkedő hegyek karimázzák... Egy hosszúkö tál, melynek kicsorbult egyik vége, ebben a tálban egy csudaszép bokréta: ez az én szülőfalum”.¹

Közigazgatásilag Kisbacon Bardóc-fiúszékhez tartozott. Egyed Ákos tipológiája szerint Kisbacon 1848-ig a vegyesfalvak, ezen belül is a határőrjobbágyfalu típusához tartozott.² Társadalmi struktúráját tekintve, tehát tagolt volt: egymás mellett élt, de külön közösséget alkotott a katonarend, a jobbágyság.

1766-ban nem sokkal a határőrség felállítása után készült kimutatás, 48 katonarendi mellett 12 nem katona (provinciálista) családot tartott nyilván.³ A szabad-katonaelem létszáma tehát négyszerese volt a provinciálistának. A határőrség bevezetése után eltelt évtizedek folyamán a katonacsaládok száma igen csak megsaporodott. 1828–1839 között a gyalogosok száma 60-ra emelkedett, a lovaskatonai életforma szilárdabb anyagi bázist feltételezett, ez a magyarázata annak, hogy a huszárelem részaránya rop-pant alacsony, mindössze 4 huszárcsalád élt a faluban. A 60 gyalogrendi katonából 31-en a Benedek nemzetséghez tartoztak, a többiek családi megoszlása a következő volt: Vajnák haton, Veressek négyen, Bodák hárman, Gálok hárman, Lakatosok hárman, Vinciek ketten, Benkők ketten, valamint egyedüliek a Balló, Bakó, Keresztes, Tölcséres, Putnoki és Sigmond családok. A négy huszárkatona közül hárman Benedekék voltak: Benedek Sámuel, Benedek Jeremiás, Benedek István, valamint Sigmond Lajos. A határőrségi összeírások a faluközösség többi összetevőiről, a nemesekről, valamint a jobbágyokról és zsellérekéről nem szólnak, ezért statisztikailag nehéz ezekről pontos képet alkotni. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy főnemesek itt nem laktak. Az egy-két jobbágyos, néhány zsellért tartó gazdacsaládok képviseltek Kisbaconban a kiskisnemesek rendjét, akik társadalmi hovatartozásukban nem szigetelődtek el a falutól, annak szerves részét képezték. Ilyenek voltak: Benedek Sámuel, Benedek András, Benedek Máté, Benedek Áron, Benedek Dániel, Gál József, Gál Sámuel és Gál András.

A székely határőrség 1764-ben történt erőszakos életrekeltése nem került el Erdővidéket sem. A gyalogosokat, a Kézdivásárhelyen székelő II. székely gyalogezredhez, a huszárokat a Sepsiszentgyörgyön levő huszárezredhez osztották be. A kisbaconi gyalogkatonák a Telegdi-Baconban, Baróton, Szárazajtán vagy Bibarcfalván székelő III. századhoz tartoztak, a telegdi-baconi, szárazajtai, bodosi, sepsibaconi és magyarhermányi gyalogosokkal együtt, míg a huszárok a Nagyajtán levő huszárszázadba kaptak besorolást. A Habsburg uralom nem csinált titkot abból, hogy a határőrség felállításának egyik fő célja az ország egyetemes véderejének a növelése, de szükség esetén a határőrséget az ország határain kívül is használni szándékozott.

Az osztrák–török valamint a francia háborúkban a többiek mellett kisbaconi katonák is hullatták vérüket egy számukra idegen hatalom nagyra-vágyó törekvéseinek eszközeként.

A katonacsaládok gazdasági helyzetére világítanak rá a családfő elhunytakor, a katonaság utasítására a hitések által készített vagyoni leltárak. A törökkel való hadakozásban 1792-ben odaveszett Tőke István gyalogkatonának például ezek voltak az ingó és ingatlan jószágai: öt szarvasmarha, egy ló, egy szekér, 11 darab szántóterület, három kaszáló. Az özvegy és árvái kénytelenek voltak eladni az állatokat és a szántóföldek egy részét, így maradt nekik: egy bennvaló rajta két házzal és csűrrel, 7 darab szántó-föld és 3 apró kaszáló. Az elhalt régi adósságai is az örökösökre maradtak: a papnak 3 rénes-forint, Benedek Pálnénak 11 rénes-forint és Benedek Juditnak 6,72 rénes-forint.

A végrendelet nélkül 1831-ben meghalt Benedek Antal özvegye, két fia és egy lánya örökölték: Egy bennvalót a középszerben fából épített cserepes házzal, szalmafedeles csűrrel és istállóval, két pusztatelket, hét darab szántóföldet (összterületük 3 köből 13 véka), két zálogos szántóföldet, három darab kaszálót, egy zálogos kaszálót, egy szekeret és egy ekét, két ökröt négy köből búzát, egy új nyestes subát, viseletes zekét, egy gyolcs-rokolyát, két előruhát kendervászonból, egy csergét, egy ágytakarót, két derékaljat három huzattal, egy zárosládát, egy fejszét, egy láncot és ötven forint készpénzt.

A FALUKÖZÖSSÉG ÖNKORMÁNYZATA

A faluközösség önellátásra alapult gazdálkodása, a falus felek kölcsönös egymásra utaltsága, a föld közös birtoklása létrehozta az öngazgatásnak és önkormányzatnak a fórumait. Az önkormányzat lényeges vonása az, hogy a vele élő társadalmi alakulat maga állít vezetőt: a bírót és esküdteket. Kisbaconban egymás mellett éltek a katona illetve széki igazgatás alá tartozó családok. A katonaelem túlsúlya lényeges erőeltolódást eredményezett a vezetés terén. A bírók főképpen a katonarészről kerültek ki. 1775–1820 közötti időszakot vizsgálva megállapítható: leszámítva 1813–1817 közötti éveket, amikor mindkét résznek külön bírója volt, a falubíró a katonák közül került ki. A bíró segítője a kisbíró vagy polgár a katonák mellett a provincialisták képviseletét biztosította a falu vezetésében. A rendek közötti elkülönülést példázza az is, hogy a katonabíró helyett gyakorta használják a szabadbíró megjelölést. A bíró és polgár tevékenységéért fizetés nem

járt, viszont adójukba a falu jövedelméből juttattak, természetesen nem egyformán, hanem a tisztség fontosságának mértékében. Ha a bíró adójába négy forintot, a polgárnak csak egy forintot pótoltak.

A faluközösség vezetésében a bírák mellett a hiteseknek vagy esküdteknek jutott szerep. Számuk változó volt: 1805-ben ötön, 1806-ban négyen, 1819-ben haton viseltek hitesi tisztséget. 1806-ban a hat hites közül három katonai, három pedig jobbágyrészről került ki.

A katonai hatalmat, a katonabírákon kívül a századparancsnokság által kinevezett káplárok képviselték. Hatáskörük általában kimondottan katonai jellegű feladatok végrehajtásának ellenőrzésében érvényesült. A katonai hatóság, a katonai szervezethez tartozó faluközösség minden határozatát ellenőrzi, választott szerveit jóváhagyja, sőt sokszor nyíltan beavatkozik a falu belső életébe.⁴ 1795-ben ez olvasható a falu jegyzőkönyvében: „Június 20-án a nemes kompánia parantsolatjából kimenvén a hitesség a kisbaconi malom gátjához...” 1799-ben a századparancsnokság utasítására a hitesség két személy konfliktusában hoz határozatot, de a katonai vezetés beleavatkozott a falu mészárosának szerződésébe és elbocsájtása ügyébe is. Az elhalt családfő vagyonának felleltározása szintén katonai parancsra történt. Az alávetettség mértékét mutatja Suchárd kapitány 1824-es utasítása, mely szerint a kisbaconi hitesek április 14-én, július 30-án és november 14-én jelentéstételre kötelesek voltak megjelenni a századparancsnoknál. Leopold kapitány 1832-ben a falusi ügyvitelt ellenőrizve megparancsolta, hogy 24 órán belül a következő jegyzőkönyveket fektessék fel: a falugyűlések végzéseiről, a bevételekről és kiadásokról, a felsőbbség parancsolatairól és végül a civil fórumon hozott ítéletekről. Ez alkalommal a falu pénzügyi alapjainak gondosabb kezelésére és nyilvántartására is felhívja a figyelmet. A nyomaték kedvéért a bírót és jegyzőt kemény büntetéssel fenyegetik.

A falu bevételi és kiadási elszámolásait évenként ellenőrizték: katonai részről a századparancsnok, civil részről a Bardóc-széki ülnök. A fenti példák is igazolják, hogy a határőrség korában a falu életében a vezető szerepet a katonai igazgatás gyakorolta, a falusi előljáróság másodrangú intézménnyé süllyedt, szerepköre leszűkül.

KISBACON POSTASZER SZOLGÁLATÁRÓL

A határőr családok súlyos katonai szolgálatot teljesítettek. A gyalogezredhez tartozó családokból az apa és mindegyik fia, a huszárcsaládoknak csak egy tagja szolgált. A katonai terhek hordozása az egyes családok vállát nyomta. A katonák kötelesek voltak résztvenni a határok őrzésében, ez pedig évenként mintegy ötven napot tett ki, e mellett időnként fegyvergyakorlatokon vettek részt, háború esetén pedig külföldre is kivitték őket⁵. A katonarend életét mindezek mellett az úgynevezett postaszér szolgálat keserítette meg. Nemcsak a tiszti szállások és istállók felépítéséhez és karbantartásához szükséges minden fajta munkát végzik, de az azokhoz szükséges anyagokat is ők készítik elő és fuvarozzák a megjelölt helyre. A század- és ezredparancsnoki irodák és a tisztek tűzifa ellátása is őket terheli. Szádeczky írja, hogy a határőrség szervezésekor, az előfogadása

és más közmunkák alól felmentették a katonákat, kivéve a vár és sánc erősítési munkálatokat, utak és hidak javítását.⁶ A határőri élet gyakorlata azonban azt mutatja, hogy a postaszér szolgálat rendkívül széles síkon mozgott. Az ezred vagy századparancsnokság kénye-kedve szerint küldözte a katonákat a legkülönbözőbb feladatok végrehajtására.

Kisbaconban a közterhek viselésében a huszárrenden lévők a gyalogosokkal szemben bizonyos előnyöket élveztek. A megterhelő, általában igás állatokat igénylő munkákból, lényegesen kevesebb háruult rájuk mint a gyalogosokra. Míg a gyalogosok közül több személy 1828–1839 között 18–20-szor is teljesített postaszér szolgálatot, addig a négy huszárkatona összesen hétszer volt postálkodni. Az utóbbiak közül Benedek Jeremiás egyetlen napot sem töltött ingyen munkán, Benedek Sámuel egyszer Nagyajtára a ménlőistállóhoz irányították, egy alkalommal cserepet szállított Brassóból Kézdivásárhelyre, végül egy napot Sepsiszentgyörgyön a huszárezrednél dolgozott. Benedek István – Benedek Elek nagyapja – cserepet vitt Brassóból Kézdivásárhelyre, megint egyszer követ fuvarozott Sepsiszentgyörgyre a huszárezred részére. Sigmond Lajos is csak kétszer volt postaszérben.

A postálkodás terhét a gyalogkatonák sem viselték egyformán. A faluközösség vezetői – a bíró, polgár, jegyző és megyebíró – hivatalos felmentést kaptak tisztségük idejére. Az altszti rangfokozatban levő katonáknak is kedvezményük volt, kevesebbet szolgáltak mint a közkatonák.

Az alábbiakban közöljük a legtöbbször kiírányított gyalogkatonák névsorát:

Vajna László	1828–1839	17
Benedek Sámuel	1828–1839	17
Benkő Sámuel	1828–1838	18
Benedek János	1828–1838	22

A szolgálat teljesítésében nagy egyenlenségek uralkodtak: Míg a vizsgált tíz év átlaga 12–14 volt, addig Benedek Jánost 22-szer kényszerítették postaszérbe menni. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tény sem, hogy a postálkodásra küldött személy nagyon sokszor egy nap alatt nem járhatta meg az utat, a távolabbra irányított fuvarok sokszor két-három napot is eltartottak. A katonai vezetés nem kimélte az özvegyen maradt katonafeleséget sem. Benedek János özvegyét például 1836-ban Sepsiszentgyörgyre a huszáregimenthez küldték dolgozni, Szárazajtára pedig a katonai épülethez tapasztani.

Az évenkénti postálkodás mennyisége növekvő tendenciát mutat. Míg 1812-ben Kisbacon falu mindössze 14 közmunkaszert teljesített, addig 1818-ban 57-et, 1821-ben ez a szám már elérte a 90-et.

A postaszér főleg ökrökkel történt, mert ez volt a legelterjedtebb igavonó állat. Jellemző volt az is, hogy összetársulva 2–3, ritkábban 4 személy, közösen indult a sokszor több napot tartó útra.

A távolságokat állomásokra (stációk) és mérföldekre is felosztották: Telegdi-Bacontól Kézdivásárhelyig vagy Brassóig 3 stáció és 6 mérföld volt; Barót és Hétfalu között szintén 6 mérföld, míg Vargyas és Kézdivásárhely közti távolságot 8 mérföldnek számították.

Szokásban volt a postálkodás terhét pénzzel megváltani. 1822-ben, amikor az egész falu marhája láb- és szájfájásban szenvedett és tilos volt velük a falu határát elhagyni, mindazok a személyek akik akkor estek a szerükkel, más faluból kényszerültek fuvarosokat fogadni. Benedek József, Benedek Zsigmond, Benkő József, Benkő Sámuel, Benedek István és Boda Sándor 1822. május 19-én a fülei erdőből Kézdivásárhelyre irányuló mész elszállításáért 3,24 forintot fizettek a fogadott fuvarosoknak. Az igen fárasztó, több napig tartó szekerezést nem vállalók is inkább megfizették a fuvar díját. Boda István, Benedek Pál és Vintzi István 1824-ben Kisbaconból Kézdivásárhelyre az ezredparancsnoki épülethez szállítandó $\frac{3}{4}$ öl tűzifa beszerzésére és elszállítására 3,36 forintot fizettek. Benedek Dániel is, 1825-ben $\frac{3}{4}$ öl felvágott tűzifát vásárolt, melyet fogadott fuvarosok vittek Bikfalváról Úzonba az őrség számára.

Soron kívüli postálkodással is találkozunk. Benkő József 1817-ben Brassóból cserepet szállított Kézdivásárhelyre s noha nem volt soron, „szorultságból kellett mennie”. Benedek Zsigmondot 1824-ben Nagyajtára a huszártiszti lakás kőpincéjéhez földásásra küldték „ekkor a szolgálat őt nem találta, de a többiek komandón és ordináncon voltak”.

A lovaspostaszert főleg személyszállításra használták. Tisztek, katonai előljárók, orvosok, lovasfogattal, illetve nyerges lovon közlekedtek. Kevés volt a lovas fogatok száma, ezért a lovasgazdák gyakran kívül is kényszerültek szolgálatba állani. Benkő Józsefet, 1823-ban Brassóba küldték, hogy onnan Telegdi-Baconba hozza a katonai összeírásra érkező tábornokot, annak ellenére, hogy ő már előzőleg szerét teljesítette, mivel más lovas embert hirtelen nem találtak, a parancsot teljesíteni kellett. Benedek János 1825-ben a falusi parancsnokot vitte lovasszerrel Kisbaconból Hétfaluba a határátkelő állomás ellenőrzésére „Benedek János postával nem tartozott, csak, hogy más lovas nem volt, azért kellett mennie”. Benedek József is 1831-ben szeren kívül vitte vissza az orvost Barótra, miután a kisbaconi gyermekeket beoltotta, azért „mert másnak lova hirtelen nem találtatott”.

A postaszerbe járás döntő többségét képező munkálatok – építőanyagok, fegyverek, muníció, a gyakorlatozásra behívott személyek podgyásának a szállítása stb. – ingyen történt. Egyetlen alkalommal járt volna bizonyos fizetség, 1818-ban a Kézdivásárhelyi Nevelőiskola Ház építésénél teljesített fa- és mészfuvarokért, amikor a kapnivaló 16,25 forintot a kisbaconi katonarendiek felajánlották az iskolaépítés hasznára, ez a nagylelkűség viszont minden bizonnyal felső sugallatra fogant.

Fizetett fuvar csak személyszállítás esetében járt. Benedek Antal és Benedek Márton 1810-ben Márton főhadnagyot Kézdivásárhelyre 2 krajcár fizetségért vitték. Benedek Sámuel 1811-ben az ellenőrzésre érkezett tábornokot Barótról Középjártára 3 krajcárért vitte.

Néhány példával szeretnénk bemutatni a leggyakoribb és legtöbb fogatot, illetve munkaerőt igénylő szolgálat helyét és mennyiségét: Évenként felkeresték különböző küldeményekkel Kézdivásárhelyen az ezredparancsnoki székhelyet. Innen katonai felszereléseket hoztak: muníciót, fegyvereket, egyenruhát és katonai előljárókat hordoztak a század- és ezredparancsnokság között. 1818–19-ben a Kézdivásárhelyi Nevelőiskola Ház szükségére 47-en meszet szállítottak a vargyasi erdőből, tízen pedig cseredeszkrét és gerendákat fuvaroztak Telegdi-Baconból. 1820–21-ben az építkezések foly-

tatásához 34-en szállították a meszet. A nagyszabású építkezést azonban nemcsak munkáskézzel, de igen jelentős pénzüsszeggel is támogatni kellett. „Az elmúlt 1818 esztendőben bizonyos summa pénz repartizáltatván a kisbaconi gyalog- és huszárkatonaságra, azaz 150 rénes-forintokat három szakaszban beadjanak esztendő alatt, a Kézdivásárhelyen épülendő Nevelő Iskolaház számára. Mely summa pénzt a szűk idők terhes volta miatt elnyomorodott szegénységünk kipótolni különben nem lehet, hanem minden renden lévő falusi lakósokkal egyetértésből az úgynevezett Gát és Kövecsesnek egy része a Gergely fiak kertje végében licitációra bocsájtatott örök áron és a legtöbbet ígérő nemes Benedek Áron úré lett a hely, 337 rénes-forint megigérése után, oly előre lett feltételek mellett, hogy esztendőre mind megadja, három szakaszban, mely alkalmatossággal 55 rénes-forintokat által is adott a közönség előtt. A többi 282 rénes-forintot meg nem adta, melyre nézve azt mondta, hogy a megadott 55 forint is vesszen a falunak, a kontraktust töröljék el, csakhogy a többi hátralévő sumát többé ne kérjék. Ennél fogva a közönségnek maradt 55 rénes-forintja. Csakugyan, hogy a kára valamit pótlódjék Benedek Áron úrnak, mikor az Úr Isten makkot ad tíz számból álló sertést makkbér fizetésen kívül kibocsájtani tetszett a kisbaconi közönségnek“. Mint látható a katonai vezetés a közösség erejét meghaladó követelésektől sem riadt vissza.

Sepsiszentgyörgy, a huszárezredparancsnoki székhely is a gyakori munkaadók közé sorolható. 1820–21-ben 37 szekér szállította Zalánból a meszet a huszárparancsnoki székházhoz. 1836-ban nagy erővel segédkeztek a katonai építkezéseknél, de a református templom tatarozási munkálataiban is részt vettek.

A Bölönben állomásozó I. gyalogszázad tiszti házának építésénél 1822-ben 33 szekér téglát, 44 szekér faragott cserefát, az apácai erdőből pedig 2 szekér meszet szállítottak és 10 fuvar követ hoztak a bölöni határról. 1823-ban 26 szekér követ, 17 szekér homokot a környékről és 9 szekér cserepet Hóltövényből szállítottak, 11 szekér pedig a régiből az újlakásba való átköltözésben segítkezett. Még 1824-ben is az erőket a bölöni tiszti kúriához összpontosították, 8 fogat a költözést végezte, 29 szekér pedig földet és követ szállított az új épület környékének a rendbetételére.

Időközben a III. század parancsnoki központjává váló Szárazajtán 1828-ban az épülő lóistállónál tíz személy dolgozott, mások Telegdi-Baconból téglát fuvaroztak, megint mások a tiszti sütőkemence körül földet ástak és tapasztottak, a gyakroló lövöldéhez (lövőkás) homokot vittek. 1829-ben folytatták a megkezdett munkát, hét személy homokot fuvarozott a lövöldéhez, négyen vágott tűzifát vittek a kancellária számára. 1830-ban ugyan ide nyolc személy homokot fuvarozott, nyolc pedig tűzifát az irodaház részére, de Kisbaconból puskaagynak való fát és a Szárazajtára kirukkoló legények kenyérét is ők szállították. 1832-ben tízen tűzifát, ötön földet hordtak, öt személy pedig az iroda épületét tapasztotta. 1834-ben a nyolcnapos gyakorlatra behívott katonák csomagját hét szekér vitte Szárazajtára.

1829-től Nagyajtára az erdővidéki huszárok székhelyére is dolgozókat irányítottak. Kilenc személy munkálkodott a huszárkapitányi kőpince földésésánál és a föld elszállításánál. 1830-ban téglát fuvaroztak Földvárról, 1832-ben az épülő ménlóistállónál 38-an dolgoztak, a hidépítéshez pedig 25-ön fuvarozták a faragott cserefát. 1833-ban a nagyajtai hídnál 22-en szorgoskodtak, mások a huszártiszti lakáshoz cserefát szállítottak.

A kiszállások gyakori végpontja Hétfalu volt, ahová a határátjáró őrzésére kivezényelt erdővidéki katonák számára élelmet szállítottak, de többnyire is Zabratóba irányították őket, ahol út, palló és hídjavítási munkálatokat végeztek.

A megterhelő munkák sokaságát nem meríthetjük ki anélkül, hogy ne szóljunk az igencsak meghonosodott tiszti és katonai épületek tűzifa ellátásáról. Ellentétben a többi szolgálattal, ez egyformán kötelező volt a katonarendiekre és a civil lakosságra is. A megkívánt famennyiség felosztása a katonák és a civil lakosság között, a falvakban élő két kategória számarányának megfelelően történt. 1766-ban a kisbaconi 48 katona és 12 provincialista családra 18,5 öl fát róttak ki, ebből 14,5 öl a katonákat, 4 pedig a civileket sújtotta. Győrfi strázsamesternek 1820-ban 25 személy $6\frac{3}{4}$ öl tűzifáért és 1821-ben 8 személy $3\frac{1}{2}$ öl fáért egy fillért sem kapott. 1833-ban és 1834-ben Szárazajtára a századparancsnoki iroda részére fuvaroztak 19-en $4\frac{3}{4}$ öl tűzifát, 1835-ben ugyancsak a kancelláriának 15 személy $3\frac{3}{4}$ öl fát szállított, 8 személy pedig Telegdi-Baconba a hadnagy számára 2 öl fát fuvarozott, az utóbbi esetben bérfizetés ellenében. 1837-ben Dónáth kapitánynak pénzért 34 személy $8\frac{1}{2}$ öl fát szállított. Az általános szokás az volt, hogy egy fuvart $\frac{1}{4}$ öl fával terheltek meg. A fát a falu közerdejéből hordták, fogyasztván ezáltal a komunitás egyik ősi vagyionát.

A provinciálisták elégedetlenségüket azzal igyekeztek kifejezésre juttatni, hogy megpróbálták kibujni az igazságtalanul rájuk terebélyesedő katonai uralom alól. 1834-ben Benkő Jánosné és Veres András nem hajlandó fát fuvarozni az uzoni parancsnoki épület számára, mert az egyik papnak az anyja, a másik pedig jószágtalan. Putnoki József Kisbacon katonabírája képtelen határozni az ügyben, a századparancsnokságtól várva a döntést. Leopold kapitány válasza, noha hangsúlyozza, hogy Benkő Jánosné tulajdonképpen társadalmi hovatartozásából eredően fel lenne mentve mindenféle szolgálattól, azonban a falu összes közjait élvezzi, ezért kötelessége ebből a tehertételből is kivenni a részét. Hasonló megokolással utasították el Veres András panaszát is.

* * *

Kisbaconban is mint határőrterületen kettős igazgatás dívott: a széki vezetés és a határőrparancsnokságé. Az előbbi jelenléte alig észlelhető, míg az utóbbi az erősebb tudatában hatáskörét átlépve beleavatkozik a falu öngazgatásának belső ügyvitelébe, a községi rendtartás olyan területeibe is, melyek a széki igazgatás jogkörébe tartoznának. A katonai intézmény tekintélye a falu életében vitathatatlan. A személyi konfliktusok elsimításában is gyakran csak ez a szerv képes rendet teremteni. A katonaság soraiba tartozó családok személyi szabadságukért súlyos vámot fizetnek. A kimondottan katonai befogottság mellett és talán nem túlzunk, ha azt állítjuk, hogy még ennél is nyomasztóbban hatott a katonai jellegű közmunkák sokasága, melyek részint a polgári lakosságra is kötelezőek voltak. Leginkább olyan feladatok hárultak rájuk, amelyek véghez vitelére igavonó állatokra volt szükség. Nemcsak saját maguk, de állataik élelmezéséről is nekik kellett gondoskodni még szolgálatuk idején is. A kiküldetések nem korlátozódtak a század területére, hanem a két ezredparancsnokság a hatáskörébe tartozó vidékek bármely pontjára kiharancsolhatták őket a legkülönbözőbb

megbizatásokkal. Nemhogy megfizették volna szabadidejük elpocsékolását, de anyagi lehetőségeiket meghaladó pénzügyi áldozatok követeléseitől sem riadtak vissza. A bécsi udvar költségvetési fukarságát pedig a többszörösen elnyomott székely katonának kellett kipótolnia. A szolgálat súlyát nehezítette az is, hogy élt még az emlékezetekben, hogy erőszakkal és megfélemlítéssel kényszerítették fegyverbe őket. A rájuk nehezedő idegen uralom a legfontosabb ellentét kialakulásának volt az előidézője.

A sokféle idő és energiaigényes szolgálat mellett, minden katonának gazdasága is volt. Függetlenül a katonai befogottság mértékétől, családjának biztosítania kellett a mindennapi falatot. A megélhetés egyetlen forrását pedig csak a kemény munka jelentette, nem csoda tehát, ha a megmaradt szabadidejüknek minden percét a föld megművelésére, állattartásra, gazdasági szerszámok készítésére, erdőlésre kellett fordítaniuk.

JEGYZETEK

A tanulmány szemléletében igazodik IMREH ISTVÁN: *A rendtartó székely falu*, Bukarest, 1973, című munkájához, a továbbiakban ezért erre nem hivatkozom.

A dolgozat magvát képező adatokat a Benedek Elek Emlékház tulajdonában lévő faluközösségi jegyzőkönyvekből és határőrségi parancsolatok protokollumaiból merítettem, melyért ezúton is hálás köszönetet mondok Bardóc Júliának.

— Kisbacon falusi törvénykezéséről való protokollum 1771—1797.

— Kisbacon jegyzőkönyve 1829—1839.

— Kisbacon falvának a Nemes Bardóc-széki Tekintetes Continua tábláról jövő parancsolatokról való protokolluma 1771—1802.

— Compagnia III parancsolatokról való protokolluma Kisbaconnak 1803—1826.

— Parancsolatok protokolluma Kisbacon 1829—1836.

¹ BENEDEK ELEK: *Édes anyaföldem*. Bp. 1979, 16. l.

² EGYED ÁKOS: *Falu, város, civilizáció*. Bukarest, 1981, 45. l.

³ *Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár. Háromszék irattára*, 167. csomag, 1766. okt. 20-i dckumentum.

⁴ EGYED PÉTER: *Intézmények, erkölcsök és személyes szabadság a székely társadalomban*. Korunk, 1979, 11. sz., 919. l.

⁵ EGYED ÁKOS: *Háromszék 1848—1849*. Bukarest, 1978, 14—15. l.

⁶ SZÁDECZKY LAJOS: *A székely határőrség szervezése 1762—64-ben*. Bp., 1908, 196. l.

ASPECTE SOCIALE DIN SATUL BĂȚANII MICI ÎN PERIOADA REGIMENTELOR GRĂNICEREȘTI

Rezumat

În lucrarea de față sînt prezentate cîteva aspecte din viața grănicerilor din Bățanii Mici, rolul deținut de elementul militar în viața și autoconducerea localității la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea. Populația militară era mult superioară numeric celei civile, ceea ce denotă și poziția conducătoare a acesteia în viața obștească. Judele satului era ales, în marea majoritate a cazurilor, din rîndul militarilor, comandantii companiei din care făcea parte și Bățanii Mici se amestecau chiar și în treburile interne ale satului. Forurile civile aveau rang secundar în organizarea și conducerea localității.

Grănicerii erau supuși la grele prestații militare. Viața lor era îngreunată pe lîngă toate acestea de „serviciul poștal”, ceea ce însemna că pe lîngă toate muncile necesare construirii lăcașurilor ofițerilor, a grajdurilor și întreținerea acestora, erau siliți să transporte și să pregătească și materialele folosite la aceste munci. Cădea, de asemenea, în sarcina lor aprovizionarea cu lemne de foc a oficiilor companiei, regimentului și a cfițerilor.